

Szymanowskis mästerverk Kung Roger på Kungliga Operan

Kungliga Operan, Stockholm, 23 Mars 2019

Karol Szymanowski: Król Roger

Äntligen sätter man nu, i ett samarbete med Teatr Wielki i Warszawa, för första gången i Sverige upp den polske tonsättaren **Karol Szymanowskis** (1882-1937) säregna opera *Kung Roger*, ett orkesterprunkande mysteriespel med starka homoerotiska undertoner.

Operan uruppfördes 1926 i mellankrigstidens Warszawa, en period i polskt operaskapande fri från politisk repression. Den spelades också vid invigningen av den efter kriget återuppbyggda Teatr Wielki 1965 och på nytt 1986 i en uppsättning som även gästade dåvarande Västtyskland. I modern tid har inte minst dirigenter som **Charles Mackerras** och **Simon Rattle** gått i bräschen för Szymanowskis mästerverk.

Det finns massor att upptäcka i detta märkliga, högexpressionistiska och

hypersensitiva partitur, där **Strauss, Debussy, Alban Berg** och orientalismer mixas ihop till ett alldeles eget szymanowskiskt klanglandskap.

Dirigenten **Andrea Molino** och Hovkapellet för oss in i en sorts freudiansk, mångskiktad klangvärld som både är diffust ogripbar och handfast sensuell, skir och rytmiskt pregnant om vartannat.

Handlingen utspelas i den av den normandiske kung Roger II behärskade smältdegel av grekiskt, bysantinskt och orientaliskt kulturarv som var 1100-talets Sicilien. En ung självmedveten herde med fördelaktigt yttre, profetisk ambition och bisexuellt tycke sätter genom sin blotta existens det världsliga och kyrkliga etablissemanget i gungning. Tankarna går till **Thomas Manns** *Döden i Venedig*, skriven några år innan operans premiär, men även till Pasolinis film *Teorema*, som kan ha inspirerat den polske regissören **Mariusz Trelński** till de filmsekvenser som inleder i varje akt: spåren av gudom i naturen. Om här än i skepnad av en orm i paradiset.

Den polske poeten **Jarosław Iwaszkiewicz**s libretto, vars tredje akt omarbetades och förseddes med ett försonande slut av Szymanowski, vimlar av antydningar i stil med "Det var länge sedan du vällustigt sökte Roxanas läppar" (Edrisi, akt 2) och "I hans ögon brinner en glöd som bränner upp mitt kungliga hjärta" (Roger, akt 2). Det är textpassager inte bara för queerforskare att sätta tänderna i.

Det är ingen hemlighet att bysantinsk konst inte var det enda Szymanowski studerade vid sina flertaliga resor till Sicilien och Nordafrika. Hårdövervakad av släkten så att inga illasinnade rykten skulle sippra ut om Polens store musikaliske förnyare, gjorde Szymanowski själv dock ingen hemlighet av sin homosexualitet. Men det vore att göra hans opera en otjänst att inte vidga perspektivet. Den är helt enkelt en hyllning till den dionysiska livshållningen (Herden visar sig också vara guden Dionysos) på bekostnad av den apolloniska. Sensualism och njutning mot ordning och förnuft. Denna dualism understryks också av Trelńskis och scenografen **Boris Kudlička**s avskalade och rätt abstrakta uppsättning, där man inte bara låter handlingen utspela sig i en diffus nutid utan även i Kung Rogers inre tankevärld.

Istället för den av Szymanowski själv föreskrivna byzantinska detaljrikedomen i Palermos katedral, åskådliggör sålunda första akten en lyxbunker av speglar och glas. Ett vitt bord omgärdat av svart lädermöblemang kontrasterar mot det

omgivande mörkret. Bakifrån scenen dånar en mäktig, högtalarförstärkt körsång. Det förstärkta återkommer flera gånger i operan, även vid ett par av solistinsatserna, och sänder oroande signaler huruvida Operan fallit för amplifieringens frestelser.

Kung Roger själv, auktoritativt tolkad av den fine polske barytonen **Łukasz Goliński**, är den enda av operans karaktärer som genomgår en mer genomgripande psykologisk utveckling under handlingens gång, från härsklustnad och maktfullkomlighet till självbejakelse och ödmjukhet. De andra, förutom Herden, som är dramats katalysator, blir mer av staffagefigurer, med undantag för den arabiske rådgivaren Edrisi, som får en pregnant karaktärisering av **Niklas Björling Rygert**.

Kvinnligt fladdrig, om hon så i Rogers åsyn kråmar sig i duschen eller vokaliserar orientaliska melismer, är **Elin Rombos** sensuella Roxana, den första att låta sig förföras av de dionysiska locktonerna - med en tvetydig frukt i magen som följd.

Herden själv, tenoren **Arnold Rutkowski**, som tidigare har gästade Stockholmsoperan som Rodolphe i *La bohème*, klingar lika förföriskt grann som han ter sig bildskön i det sommarlätt vitklädda.

Tredje aktens chockvita rum med dess hängande metallramar och väggbelamrade skriftecken, inramas av blixtrande stjärnhimlar och galaxer. Kosmiska utflykter i rasande fart. Och i slutscenen: barnet som den pånyttfödde Roger själv. Idealiserings av det rena och oskuldsfulla. Onödiggörandet av mannen. Man har sett det förut. För det är döden och uppståndelsen som är, om än inte operans budskap så uppsättnings, när Roger har sjungit sin monolog till solens ära och slår följe som proselyt. Szymanowski levde i sin tid och vi i vår. Undrar just hur en hyllning till den apolloniska livshållningen skulle te sig idag då känslan satts på piedestal?

Ett minus dock för det dåliga omdömet att infoga en lång paus mellan andra och tredje akten. Den sammanlagda speltiden för operan är inte längre än en och en halv timme. Det hade nog publiken stått ut med pausförtäringen förutan.

Henry Larsson

Karol Szymanowski: Kung Roger (Nyproduktion)

Kungliga Operan, 23 mars 2019 (Premiär 2 december 2018, Teatr Wielki,

Kungliga Operan 16 mars 2019)

Regi: **Mariusz Treliński**

Scenografi: **Boris Kudlička**

Kostym och mask: **Konrad Parol**

Dirigent: **Andrea Molino**

Kungliga Hovkapellet, Kungliga Operans kör

Kung Roger: **Łukasz Goliński**

Roxana: **Elin Rombo**

Edrisi: **Niklas Björling Rygert**

Herden: **Arnold Rutkowski**

Ärkebiskopen: **Lennart Forsén**

Diakonissan: **Katarina Leoson**

Pojken: **Vile Melin**

Mimare: **Marek Żerański, Michał Ciećka, Krzysztof Czerny, Łukasz Przytarski, Olga Briks, Karolina Porcari, Katarzyna Sikora, Helena Ganjalyan, Ilona Gumowska, Filip Szatarski, Justyna Białowąs**